

## Products of company activities valuation

Bohumil Král<sup>1</sup>

<sup>1</sup> University of Economics, Prague  
Faculty of Finance and Accounting, Department of Management Accounting  
W. Churchill Square 4, 130 67 Prague, Czech Republic  
E-mail: kral@vse.cz

**Abstract:** *The obligation to implement the EU Directive 2013/34/EU into the Czech accounting legislation has led to some questions whether and to what extent it is necessary to change valuation of different elements of assets and liabilities including inventories of work-in-process, semi-products and finished products.*

*From this view-point, the aim of the paper is to compare the Czech legislative requirements on valuation of the products which was used till the end of 2015 with the new ones and to give inspiration for the legislation change for the future.*

*The paper concludes that although the diction of the Czech accounting legislation has changed it does not call for the substantial changes in the valuation of the above stated part of inventories. Nevertheless, it points out some discrepancies in the different parts of the legislation and suggests some changes that would lead to its improvement.*

**Keywords:** *Inventory, valuation, Czech accounting legislation*

*JEL codes: M41*

### 1 Současný stav - úvod do problematiky a vymezení cíle příspěvku

O sledování nákladové náročnosti nedokončené výroby, polotovarů vlastní výroby a výrobků se sice primárně zajímají podnikoví manažeři. V souvislostech, které ovlivňují věrný a poctivý obraz účetní závěrky a daňový základ daně z příjmů, jsou však tyto informace také předmětem zájmu externích uživatelů finančního účetnictví, auditorů, daňových poradců a dalších odborníků, kteří je jednak využívají v analýzách finančního zdraví podniků, jednak jsou odpovědní za dodržování legislativních požadavků na jejich vymezení, oceňování a vykazování informací o jejich stavu a pohybu.

Povinnost transponovat do české účetní legislativy Směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2013/34/EU (Směrnice 2013/34/EU) vedla k řadě změn, které vyvolávají otázku, zda a do jaké míry je třeba měnit vymezení a oceňování různých složek aktiv, závazků a vlastního kapitálu, resp. způsoby vykazování informací, které účetní jednotky používaly do konce roku 2015. Takovou oblastí je i problematika ocenění výše zmíněných produktů podnikové činnosti.

Cílem předkládaného příspěvku je z tohoto hlediska srovnat legislativní požadavky na ocenění těchto zásob, podle kterých se bude naposledy postupovat při předkládání účetních závěrek zpracovaných k 31. prosinci 2015, s nově koncipovanými požadavky, které se uplatňují pro předkládání účetních závěrek, zpracovaných k pozdějšímu datu.

### 2 Metodologie

Základní metodologickou bází pro zpracování příspěvku tvoří srovnávací analýza. Ta je uplatněna ve dvou vzájemně spjatých průřezích:

- a) ve srovnání nově koncipovaných požadavků na českou účetní legislativu na oceňování produktů podnikové činnosti s požadavky předchozími, a
- b) ve srovnání požadavků české účetní legislativy (ale také harmonizovanými požadavky EU) s požadavky, které na uvedenou problémovou oblast kladou Mezinárodní standardy účetního výkaznictví IAS/IFRS a americké US GAAP.

Návaznými metodami jsou syntéza a zobecnění, které jsou využity při zpracování závěrů příspěvku a při formulaci doporučení pro další vývoj v této oblasti.

### 3 Výsledky a diskuse

#### 3.1 Koncepční vymezení změny stavu zásob vlastní činnosti

Nejvýznamnější změnou ve vykazování informací o zásobách vlastní činnosti, která se sice bezprostředně netýká jejich oceňování, ale která umožňuje lépe pochopit koncepční východiska, z nichž se oceňování zásob vlastní činnosti ve světě odvíjí, vyplývá nově z § 22 Vyhlášky 250/2015 Sb. (Vyhláška č. 500/2002 Sb., ve znění pozdějších předpisů): „Položka „B. Změna stavu zásob vlastní činnosti“ obsahuje náklady či snížení nákladů z titulu přírůstku nebo úbytku zásob vlastní činnosti v průběhu běžného účetního období. O změně nedokončené výroby, polotovarů, výrobků ... je účtováno prostřednictvím příslušného účtu účtové skupiny 58 – Změna stavu zásob vlastní činnosti a aktivace. Tato položka může mít i zápornou hodnotu“.

Z daného vymezení vyplývá, že po půlstoletí opouští náš účetní systém tzv. výkonový koncept, měřící zisk na základě srovnání nákladů a výnosů nikoliv prodaných, ale vyprodukovaných výkonů. Tento koncept, přičítající změnu stavu zásob vlastní činnosti (ale také další aktivované výkony k výnosům), je sice výhodný z hlediska vazby finančního účetnictví podniku na informace národního účetnictví, zejména součtovou vazbou výkonů na zjišťování hrubého domácího produktu a – po úpravě o výkonovou spotřebu – národního důchodu. Je však také uživatelsky nepřítulný pro ty uživatele, kteří analyzují zejména nákladovou a výnosovou rentabilitu podniku (podrobněji viz např. Král, B., a kolektiv, 2018).

#### 3.2 Legislativní požadavky na oceňování zásob vlastní činnosti

Chápání změny stavu zásob vlastní činnosti jako otázku věcného a časového rozlišení nákladů (ve smyslu anglického „costs“) a nikoliv jako otázku, jak vyjádřit přírůstek či úbytek výnosů účetní jednotky, je významné i pro řadu otázek, spojených s oceněním těchto zásob. Pokud tyto otázky zúžíme na českou účetní legislativu, je pro jejich řešení podstatný i měnící se právní rámec, účinný do konce roku 2015 a naopak od počátku roku 2016.

Nezměněná v tomto smyslu zůstala dikce Zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů: ta v § 25, odstavci (1), písmenu d) vyžaduje ocenit zásoby vytvořené vlastní činností vlastními náklady, s tím, že v návazném odstavci (5), písmenu c) uvádí, že pro účely tohoto zákona se vlastními náklady .... rozumí „přímé náklady vynaložené na výrobu nebo jinou činnost, popřípadě i část nepřímých nákladů, která se vztahuje k výrobě nebo k jiné činnosti“.

Ke změně požadavků však došlo ve výše citované vyhlášce, kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů, pro účetní jednotky, které jsou podnikateli účtujícími v soustavě podvojného účetnictví.

Dikce vyhlášky, účinná do konce roku 2015, stanoví v § 49 jednak, že „vlastními náklady se rozumí buď skutečná výše nákladů nebo výše nákladů podle způsobu kalkulace výroby stanoveného účetní jednotkou“, aby poté relativně podrobně specifikovala možnosti odchylného ocenění zásob vlastní činnosti v závislosti na způsobu dávkování produkce a délce výrobního cyklu: vyhláška tak umožňovala, nikoliv však striktně vyžadovala, „oceňovat zásoby vlastní výroby .....

- a) ve výrobě s krátkodobým nepřetržitým cyklem nedokončenou výrobu pouze přímými materiálovými náklady a výrobky nebo polotovary přímými materiálovými a mzdovými náklady,
- b) v hromadné a velkosériové výrobě pouze přímými náklady, jimiž jsou náklady na přímý materiál, polotovary, přímé mzdy a ostatní přímé náklady,
- c) v malosériové a kusové nebo zakázkové výrobě a ve výrobě s dlouhodobým cyklem přímými náklady, výrobní režii a v případě, že výrobní cyklus přesahuje dvanáct měsíců, výjimečně i správní režii“.

Dikce vyhlášky, účinná od 1. ledna 2016, je v tomto směru výrazně stručnější:

- v § 49, odstavci (5) – stejně jako v původní vyhlášce – stanoví, že „Vlastní náklady zásob vytvořených vlastní činností se oceňují ve skutečné výši nebo na základě kalkulace výroby, stanovené účetní jednotkou“,
- aby poté – již bez podrobnější vazby na způsob dávkování produkce a délku výrobního cyklu -vymezila vlastní náklady: „Vlastní náklady zahrnují přímé náklady a mohou zahrnovat také poměrnou část variabilních a fixních nepřímých nákladů, příčinně přiřaditelných danému výkonu a vztahujících se k období činnosti. Náklady na prodej se do těchto nákladů nezahrnují“,
- s tím, že konkrétní metodu ocenění již svěřuje do pravomoci a odpovědnosti účetní jednotky: „Volbu metody ocenění provede účetní jednotka s ohledem na povinnosti stanovené zákonem, zejména respektováním principu významnosti a věrného a poctivého zobrazení majetku“.

Co lze z komparace obou dikcí odvodit? Odpověď na tuto otázku lze rozdělit na část, týkající se shodných a naopak rozdílných požadavků.

Co se týče shody, je zřejmé, že česká účetní legislativa (ale i výše zmíněná Směrnice 2013/34/EU) stále vycházejí při stanovení požadavků na ocenění zásob vlastní činnosti z rozlišení nákladů na přímé a nepřímé, s tím, že v zásadě jednoznačně vyžadují zahrnout do ocenění těchto zásob pouze náklady přímé.

Pojmy přímý a nepřímý náklad nejsou u nás v současné době předmětem legislativního vymezení. Navzdory této skutečnosti lze však konstatovat, že v odborné české i zahraniční literatuře existuje v definování těchto pojmů značná shoda. Např. Král, a kolektiv (2018) vymezuje přímé a nepřímé náklady následujícím způsobem:

„Z hlediska příčinných vazeb nákladů k výkonu, který je objemově, druhově a jakostně přesně specifikován (k tzv. kalkulační jednici) a z hlediska praktických početně technických možností, jak přiřadit náklady konkrétnímu výkonu, lze ... rozlišit dvě základní skupiny nákladů:

- přímé náklady, které bezprostředně souvisí s konkrétním druhem výkonu, a
- nepřímé náklady, které se neváží k jednomu druhu výkonu a zajišťují průběh podnikatelského procesu podniku v širších souvislostech.

Do první skupiny patří zejména náklady jednicové. Ty jsou vyvolány nejen konkrétním druhem výkonu, ale přímo jeho jednotkou. Kromě jednicových nákladů se pak výkonu přímo přiřazují i náklady, které se vynakládají v souvislosti s prováděním pouze tohoto druhu výkonu, a jejichž podíl na jednici tohoto druhu lze tedy zjistit pomocí prostého dělení.

Většina režijních nákladů (kromě těch, které souvisí s konkrétním druhem výkonu) je společná více druhům výkonů. Při řešení některých rozhodovacích úloh je však třeba i tyto náklady přiřadit kalkulační jednici. Tyto náklady se pak přičítají nepřímo pomocí zvolených veličin.“

Uvedené vymezení tak vyžaduje zahrnout do ocenění nejen jednicové náklady konkrétních vytvářených výkonů, ale také náklady, vyvolané konkrétním druhem výkonu, které již nemají bezprostřední vztah k jednicím těchto výkonů. Příkladem těchto nákladů může být odpis, resp. časové rozlišení nákladů na vývoj konkrétního výrobku a na jeho technickou přípravu nebo odpis speciálního nástroje, využívaného výhradně při výrobě konkrétního druhu výrobku.

Co se týče odlišných legislativních požadavků na ocenění zásob vlastní činnosti, domnívám se, že - jakkoli novela prováděcí vyhlášky používá v předmětné části terminologii odlišnou od dikce prováděcí vyhlášky účinné do konce roku 2015, jejich obsahové požadavky se významně neliší.

Dikce účinná od 1. ledna 2016 je – ve vazbě na obecně přijímané zásady oceňování - přesnější v tom směru, že oproti znění účinnému do konce roku 2015 –

- umožňuje zahrnúť do produktů podnikové činnosti na příčinné bázi přiřazené nejen mzdové, ale i ostatní osobní náklady, vynakládané v souvislosti s jejich tvorbou (zejména náklady na sociální a zdravotní pojištění hrazené zaměstnavatelem),
- umožňuje zahrnout do ocenění těchto zásob příčinně přiřaditelné variabilní a fixní režie i v případech výrob s krátkodobým nepřetržitým cyklem a v hromadné a velkosériové výrobě (příklady takovýchto nákladů mohou být ve výrobních podnicích – co se týče variabilní režie - náklady na opravy a údržbu výrobních zařízení, náklady na spotřebu pracovních pomůcek a náklady na spotřebu energie na pohon strojů, resp. - co se týče fixní režie – odpisy výrobních zařízení a osobní náklady mistrů organizujících výrobní proces), a - naopak –
- vylučuje možnost zahrnout do ocenění zásob vlastní činnosti, tvořených déle než dvanáct měsíců, tu část správní režie, kterou nelze těmto zásobám přiřadit na bázi příčinné souvislosti; takovými náklady mohou být např. náklady generálního ředitele stavební firmy a jeho sekretariátu, právního oddělení, účtárny, controllingu a dalších útvarů, jejichž činnost příčinně nesouvisí s tvorbou konkrétních stavebně montážních zakázek, nepřidávají jim hodnotu tak, jak ji chápe zákazník, a nelze je tedy přiřadit jednotlivým zakázkám na bázi příčinné souvislosti.

## Závěr

Další úvahy, ke kterým naše legislativa vybízí, zejména pak otázku, kdy a které položky nákladů zahrnout do ocenění zásob, zůstávají vymezeny značně obecně a – v porovnání s legislativní úpravou účinnou do konce roku 2015 – také beze změny: jsou jimi požadavky na věrný a poctivý obraz předmětu účetnictví, vymezený § 7 zákona, a na správnost jeho vedení ve smyslu § 8.

Jak zajistit jejich naplňování? Inspirací v řadě jiných problémů může být dikce IAS 2 Zásoby v těch oblastech, které tento standard, resp. navazující standardy upravují konkrétněji než zákon o účetnictví a prováděcí vyhláška, a přitom s těmito legislativními požadavky nejsou v rozporu. Tento přístup však u výše uvedené otázky aplikovat nelze: nejen IAS 2, ale i ARB 43, upravující způsob vymezení, oceňování a vykazování informací o zásobách (včetně zásob vlastní činnosti) v systému US GAAP, vyžadují v zásadě jednoznačně zahrnout do ocenění těchto zásob (stručně řečeno) variabilní i fixní režii, vynaložené v souvislosti s tvorbou těchto výkonů.

Z tohoto hlediska je zřejmé, že koncepční východiska, z nichž vycházejí IAS 2 a ARB 43 na jedné straně a Směrnice 2013/34/EU, resp. česká účetní legislativa, jsou odlišná:

- požadavky IAS 2 a ARB 43 navazují zejména na snahu zajistit srovnatelné informace jednak (primárně) pro kvantifikaci nákladů prodaných výkonů (a tedy i pro vyjádření zisku jako základního kritéria měření finanční výkonnosti podniku), jednak (návazně) pro ocenění těchto zásob s cílem opatrného vyjádření jejich budoucího ekonomického prospěchu v rozvaze;
- Směrnice 2013/34/EU, ale dlouhodobě i česká účetní legislativa zavazují na dnes sice méně zdůrazňovaný, ale ve vývoji účetnictví zajímavý koncept vázanosti nákladů v zásobách, který je významný zejména z hlediska věrného zobrazení tzv. stálé potřeby financování, resp. – jinak řečeno – pracovního kapitálu a čistého pracovního kapitálu, jejichž úroveň je významná pro řízení likvidity, solventnosti a schopnosti vykazující jednotky produkovat finanční prostředky.

Měření těchto veličin, zjišťovaných – v případě pracovního kapitálu - jako rozdíl mezi oběžnými aktivy, potřebnými k realizaci hlavní výdělečné činnosti, a neúročenými závazky, které tato činnost vyvolává, a – v případě čistého pracovního kapitálu – ještě snížený o výši finančních prostředků, které hlavní výdělečná činnost generuje, je přirozeně ovlivněna časem tvorby výkonů, na který navazuje i způsob jejich dávkování. Modelově řečeno: pokud je (v okamžiku vzniku) doba splatnosti závazku, který je souvztažným pohledem na spotřebu ekonomického zdroje (tzn. na náklad ve smyslu anglického „cost“), potřebný

k tvorbě podnikových výkonů, kratší než doba tvorby těchto výkonů, je daný náklad vázán v podnikání. K úhradě daného závazku je třeba použít peníze uvolněné z předchozích prodaných výkonů, a „souvztažný“ náklad je tak třeba aktivovat v ocenění příslušných výkonů. Pokud je však výchozí doba splatnosti takového závazku delší než doba tvorby příslušných výkonů, znamená to, že daný náklad již v jejich ocenění vázán není, a aktivovat ho do ocenění vznikajícího výkonu není třeba.

Z uvedeného textu tedy vyplývá, že pro základní orientaci v úvaze, které z nákladů zahrnout do ocenění zásob vlastní činnosti a které naopak „ponechat“ jako náklady období lze – kromě uvedeného modelového příkladu – využít jako inspirační zdroj vypuštěný odstavec, uvedený původně v § 49 prováděcí vyhlášky č. 500/2002 Sb., který podrobněji vázal úroveň ocenění těchto zásob na způsob dávkování produkce a délku cyklu tvorby výkonů.

Bohužel, ne zcela v souladu s výše uvedenou úvahou je text Interpretace Národní účetní rady I-35 Oceňování zásob vytvořených vlastní činností. Ta, podle mého názoru – nad rámec požadavků zákona o účetnictví - vyžaduje ocenit zásoby vlastní činnosti nepřímými náklady, které „se vztahují k výrobě“, vždy, kdykoliv „existují“.

Další části této interpretace však podle mého názoru již vedou ke zpřesnění požadavků na věrné a poctivé zobrazení dané problémové oblasti: za účelnou v tomto směru považují zejména část, obsahově převzatou z ARB 43 i IAS 2, uvádějící, že „pokud dojde k neobvykle nízkému objemu výroby, nebo pokud se výrobní zařízení vůbec nevyužívá, nelze jako rozvrhovou základnu pro přiřazení nepřímých fixních nákladů na kalkulační jednici použít skutečné využití výrobních zařízení, nýbrž běžné využití kapacity“ (viz článek 11 Interpretace), a také článek 13, zpřesňující požadavky na možnosti ocenění produktů podnikové činnosti na úrovni skutečných, nebo předem stanovených, účelně vynaložených vlastních nákladů jejich tvorby.

## Literární zdroje a jiné odkazy

ARB 43: Restatement and Revision of Accounting Research Bulletins, Chapter 4 – Inventory pricing, dostupné na [file:///C:/Users/kralb/AppData/Local/Packages/Microsoft.MicrosoftEdge\\_8wekyb3d8bbwe/TempState/Downloads/466\\_482\\_ARB+43%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/kralb/AppData/Local/Packages/Microsoft.MicrosoftEdge_8wekyb3d8bbwe/TempState/Downloads/466_482_ARB+43%20(1).pdf)

IAS 2 – Inventories, dostupné na: <https://www.iasplus.com/en/standards/ias/ias2>.

Interpretace Národní účetní rady I-35 Oceňování zásob vytvořených vlastní činností, dostupná na: <https://www.ucetni-portal.cz/ocenovani-zasob-vytvorenych-vlastni-cinnosti-45-n.html>.

Král, B., a kolektiv: Manažerské účetnictví, 4. rozšířené a aktualizované vydání, Praha, Albatros Media - Management Press, 2018.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/34/EU ze dne 26. června 2013 o ročních účetních závěrkách, konsolidovaných účetních závěrkách a souvisejících zprávách některých forem podniků, o změně směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/43/ES a o zrušení směrnic Rady 78/66/EHS a 83/349/EHS.

Vyhláška, kterou se mění Vyhláška č. 500/2002 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů, pro účetní jednotky, které jsou podnikateli účtujícími v soustavě podvojného účetnictví, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví, v současně platném znění, dostupný na: [www.pracepropravniky.cz/zakony/zakon-o-ucetnictvi-uplne-zneni](http://www.pracepropravniky.cz/zakony/zakon-o-ucetnictvi-uplne-zneni).